

1990'lı Yıllardan 2000'lere Süregiden Eğitilme Sürecinin Benlik İnşasında Yol Açtığı Hasarlar

Ayşe Duygu YAVUZ*

Kebikeç'in dosya başlığı “Mektep: Okuyup Adam Olmak”ı duyduğumda ve bu kapsamda çıkan ilk sayıdaki yazıları okuduğumda büyük bir heyecana kapıldım. Editörün bu dosya konusu için yazdıkları, Judith Butler’ın kitabından¹ anıştırarak üzerinde fazlaca düşündüğüm “eğitim belası”na dair kişisel belleğimde kalanları yazma konusunda beni yüreklendirdi. 1990’dan bugüne değin ve hatta devam etmekte olan eğitim hayatımın en önemli kareleri okul öncesi ve daha çok ilkokul anı albümünden çıkıyordu. Çocukluk yıllarımı oluşturan bu yıllarda yetişkinlik sürecimin iskeletinin oluştuğunu fark ettim. Hatta okul günlerinde bugün içinde yaşadığım daha major ve kuşatıcı düzenin minyatür bir sekinde olduğumu fark ettim.

1990’ların başından sonlarına değin çoğu okulda geçen çocukluğumu anlatırken çocuk yetiştirmede eğitimi başat gören, özellikle orta sınıfa mensup ebeveynlerin motivasyonunu sorgulamaya çalıştım. Aile, çocuğu için en iyisini isterken devlet de vatandaşı için aynı savı ortaya atıyordu. İşin garip tarafı bu kadar iyi niyetle yola çıkmalarına karşın bağışlarına bastıklarına en çok zararı bu iki kurum veriyordu. Bu iki kurumdan eğitim kurumu bireyin kendine özgünlüğünün ve bağımsız düşünce üretmesinin mümkün merteye kısıtlanmasına yönelik bir müfredat uyguladığından sadece söyleneni veya emredileni yapmayı öngören

* İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Türk Edebiyatı Bölümü Doktora Öğrencisi

¹ Butler, Judith. *Cinsiyet Belası: Feminist Kimliğin Altüst Edilmesi*, Çev: Başak Ertür, Metis Yay., 2008.

militarizmle koşutluk içindedir. Bu hâliyle eğitim kurumu, erken yaşlardan itibaren bireyin benlik inşasında otantik kimliğini keşfetmesinin önüne geçerek onu tektipleşmeye iter. Kendisini komutan ve emir erleri zanneden kitlenin nezdinde geçen bir çocukluk, benlik inşasında derin hasarlar bırakır. Kişisel deneyimleri neticesinde insan üzerindeki bu travmatik etkiyi yıllar sonra daha iyi fark ediyor. Dolayısıyla, eğitim hayatınızda başarılı olmanız için size söyleneni sorgulamadan yapmanız beklendiğinden “eğitim”, “eğitilme”, “terbiye edilme” sürecinin askerlikten bir farkı olduğunu düşünmüyorum.

Eğitim denildiğinde genellikle kayda değer anılar kuşağında lise ve üniversite yıllığı karıştırılır; ama benlik inşası söz konusu olunca benim aklıma daha çok okul öncesi ve ilkökul anılarım geliyor. Bu sebeple, Freud’un koltuğuna uzanmışçasına çocukluk anılarımın çoğunu işgal eden eğitilme sürecime değindim.

I. Anaokulundan Başlayan Eğitim Maratonu

Okul öncesi eğitim dedikleri anaokuluna bir sene gitmiş olmama karşın okula karşı hiç sempati duymadığımı, hatta okul fobim olduğunu itiraf etmeliyim. Anasına bağlı bir çocuk olarak neden anaokuluna gönderildiğimi, bu zoraki tecritin gerekçelerini nasıl açıklayabileceğimi bilmiyorum. Zira çalışan bir annenin çocuğu değildim. Sanki anaokuluna gönderme modasının biçare mağduruydum. Mantıkî zorlama ile bu yaptırımın arkasında yatanı, çocuğunun eğitiminde moda olana göre hareket etme ilkesine bağlı olan orta sınıfa özgü bir hassasiyet ile ilişkilendirebileceğimiz kanısındayım.

Özellikle 90’lardan itibaren çoğu büyük şehirde yaşayan orta sınıf ebeveynlerin artık kendi anne-babalarının onlara sunamadıklarını madden ve manen, bilhassa eğitim düzleminde çocuklarına sunma yarışına soyundukları ve yıllar geçtikçe bu rol üzerinden dozun artması ile çocuğun tamamen merkeze koyulduğu bir döneme girilmesi son derece ilginç. Tüketim ekipmanları ile orta sınıfın ilişkisi her zaman tuhaf biçimde fetiş boyutlarına vardığından mıdır bilmiyorum, çocuğun eğitiminde de aynı tutum devam etmiştir. Eğitim ve sağlık mevzubahis olunca matbuatla çocuklarını yetiştiren yeni bir aile modeli ortaya çıkmıştır. Gazete yazılarını, özel ekleri ve hatta itina ile kupon biriktirerek edinilmiş aile, çocuk ve sağlık konulu ansiklopedileri takip eden anne-babalar kitabî yolla çocuklarını her anlamda daha doğru yetiştirmeyi amaç edindikleri bir evreye girmişlerdir. Bu son derece idealist aile müessesinde “Çocuğun psikolojisi bozulmasın” mottosu da bence ağırlıklı olarak bu yıllarda zikredilmeye başlanmıştır. İşte bu tespit üzerinden kişisel sergüzeştme dönecek olursam bence anaokuluna yollanmamın sebebi de okul öncesi eğitimin gerekliliğine olan inancın bir trend havasında ailelerin akıllarına işlenmesi ile ilişkili olabilir. Ne var ki, bu yazıyı orta sınıfın eğilimleri ile sınırlamak istemediğimden doğrudan okul yollarında geçen çocukluk anılarıma geçmek istiyorum.

İlkokula başlarken adaptasyon sorunu yaşamamam için, başka bir deyişle “psikolojim bozulmasın” diye yazdırıldığım anaokulunun yolunu arışınlarken çoğu sabah ağladığımı hatırlıyorum. Yine okula giderken ağladığım sabahlardan

birinde isyan eden annem, biraz daha ağlamayı sürdürürsem beni yol kenarında gördüğü çingenelere vereceğini söylemişti. Bunun istenileni yapmayan çocuğun polise verilmesi ya da okumayan adamın ancak çöpçü olabileceğine inanılması gibi safdil bir ötekileştirme olduğuna inanmak istiyorum.

Büyük şehirde yaşayan orta sınıf ebeveynlerin anne-babaları, erken yaşlarda büyük şehre gelmiş olmalarına rağmen taşraya özgü ağız özellikleri ile taşra âdetlerini sürdürüyorlardı. Anneannemin yanında zaman geçirdikçe onun kelimeleri ile konuşmaya başladım. Anneannemin salonundaki koyu kahverengi gümüşlükte -ki o zaman her evde bu gümüşlüklerden olurdu- kalpli kadehler vardı. Bu kadehlerde su içmek gibi özel bir zevkim vardı. Anneannemse kalp yerine “yürek” derdi. “Yürekli bardak”tan suları içtikten sonra anaokuluna gittiğim bir gün muhtemelen belli sembollerini kavratmak üzere öğretmenimiz tahtaya söylediğimiz kelimelerin görsel karşılıklarını çiziyordu. “Öğretmenim yürek çizelim mi?” dediğimde kadının yüzünde büyük bir şaşkınlık ifadesi hasıl olmuştu. Tabii anneannemin yerel ağız özelliklerini sergilediği daha ilginç kelimeler de dağarıma girmişti. Sandviçe “paçuk”, saç örgüsüne “belik” derdi. Bu kelimeleri es kaza bilmeyenin yanında kullanınca komik duruma düşmem an meselesi olurdu. Anneannemden dinlediklerim ve öğrendiklerim ileride lisanstayken halk edebiyatı dersi aldığımda epeyce işime yaramıştı. Anneannemden söz etmişken saatleri de bana ilkökul öğretmenimden önce onun öğrettiğini belirtmeliyim. Kafama vura vura değil de şefkatle öğreten müthiş bir kadındı. Sanırım hatırımdaki en hakiki alaylı öğretmen odur.

90’larda anaokullarında da yapılan bir etkinlikti yılbaşı şekilişi. Velisi bulunanlara önceden aldırılmış hediyeler, sanki o an Noel Baba kostümlü adam tarafından spontane biçimde çocuklara sunuluyormuş draması revaçtaydı. Kız çocuklarına cinsiyet rollerinin esaslarına uygun biçimde pembe rengin ağırlıkta olduğu minyatür, plastik mutfak gereçleri, dönemin favori oyuncakları olan saçları taranan “pony”ler, dahası Barbie’ler alınmıştı. O dönemde Barbie’nin evine sahip olmak varsılık alametiydi. Bendenize sıra geldiğinde Noel Baba’nın verdiği paketten o zamanın en sevilen çizgi filmi Ninja Kaplumbağalar’dan Donatello’nun oyuncakçı çıkmıştı. Bu maskülenlik timsali hediye gördüğümde çok büyük bir hüsrana yaşamıştım. Neden tüm kızlar kızlara göre tatlı, pembe hediyeler almışken bana bu hediye reva görülmüştü. Tamam, bu çizgi filmi severek izliyordum ama bir Barbie alsam daha “normal” bir hediye olacaktı. Sonradan annem o hediye kendisinin aldığını itiraf ettiğinde yaşadığını sandığım Japon balıklarımın aslında çoğunun öldüğü ve yenisiyle değiştirildiğini öğrendiğimdeki gibi hayal kırıklığım büsbütün artmıştı.

Anaokulunda en çok markasıyla müsemma legolarla oynardık. O dönemde yeşil, kırmızı, sarı tırtıklı birbirine geçirerek genellikle ev ya da araba yapılan bir lego grubu vardı. Yeşil tırtıklı dikdörtgen şeklindeki parça en uzun parça olduğundan legolar yere döküldüğünde tüm çocuklar yeşil parçayı kapmaya odaklanırdı. Sanırım büyük parçayı kapmanın hayatın her alanında önemli olacağını belli belirsiz hissettiğimiz bir dünyanın içindeydik. Yeşil parçayı alanın ortaya çıkardığı daha kolay bir şeye benziyordu. Hemen bir ev ya da araba yapmak

mümkün hâle geliyordu. Bronşit illetinden uzun süre okula gidememiştim. Döndüğümde yere legolar dökülür dökülmez yeşilleri kapmaya çalıştığımda diğer çocukların hiçbir şey yapmadığını görüp çok utanmışım. Çünkü artık okula yeni oyuncaklar gelmişti ve bu tip legoların modası geçmişti. Birbirine eklenmiş upuzun rayları olan pilli tren, işte bu yeni oyuncaklardan biriydi. Herkes onun başında durup trenin gidişini izliyor, bazı muzip çocuklar trenin gidişine elleriyle engel olmaya çalışırken öğretmenin uyarısı ile kendilerini zor zapt ediyordu.

II. Maratona Devam: İlkokulda Geçen 5 Yıl

Eğitim hayatımın en ilginç ve zor yılları zannediyorum ki ilkokulda geçmiştir. 90'larda İstanbul'da yaşayan orta sınıfa mensup hemen hemen her ailede benzer bir eğilim söz konudur: Çocuğunu yaşadığı mahallenin dışında bir okula yazdırmak. Sözüm ona eğitimi daha iyi diye servisle trafiğe bağlı bir veya iki saat yolculuk ettiğim Yeşilköy'deki Hamdullah Suphi Tanrıöver İlköğretim Okulu'na -garip bir rastlantı ile öğrenci numaramın da aynı olduğu- 1992 senesinde başladım. Okuldaki ilk günümü anımsadığımda ilk duygu belirtisi korku ve endişe olarak zihnimde uyanıyor. Zaten hâlihazırda okul öncesi dönemde de okul fobisinden muzdarip olan ben bu evrede hepten uzun bir eğitim maratonuna başlamışım.

Dönemin eğitim sistemine göre ilkokul beşinci sınıfın sonunda Anadolu Lisesi Sınavı'na ve Özel Liseler Sınavı'na girilirdi. Başarılı olan çocuklar ortaokuldan itibaren iyi okullarda eğitim görme şansına sahip olurdu. Beşinci sınıftan sonra İngilizce hazırlık eğitimi verilen kimi okullara ise "kolej" denirdi. Dolayısıyla çocuklarının geleceğini garanti altına almak isteyen veliler, işi daha ilkokulda sıkı tutmaya ant içmişlerdi. İlkokul öğretmenin önceki senelerde sınavlara girmiş öğrencilerinin başarısına bağlı olarak bir prestiji olurdu. Nâmi yayılan bazı hocaların okullarına ilkokulda yazılmış olmak veya onlardan özel ders almak sınavda başarılı olmayı garantilemekti. Bu yüzden veliler mahallelerinin dışındaki okullara da yöneldiler.

Okulun ilk günü annem beni öğrenci sırasına yerleştirip gittikten sonra kendimi çok yalnız ve savunmasız hissettiğimi anımsıyorum. Andımız ve İstiklâl Marşı'nı okumadan önce okul bahçesi mahşer yeri gibiydi. Bu kaotik bekleyişte solumdaki sırada en önde duran bir kız sanırım altına kaçırmıştı. Altına kaçırırken nasıl zamanlamayı ayarladı, hatta nasıl akıl etti bilmiyorum ama suluğunu düşürmüş gibi bir hamle ile durumu kurtarmaya çalışmıştı. Çevresindeki çocuklar bu eli çabuk hamleyle inanmadıklarını kıza gülerek ve onunla acımasızca dalga geçerek göstermişlerdi.

Biraz sonra hayatımdaki pek çok şeyin seyrini değiştirecek kadınla, öğretmenimle karşı karşıya geldim. Boyum uzun diye en arka sıraya geçmemi salık verdi. Ortaokula kadar hep en arkada duran ben sonradan boy atan öndekilerle adım adım yer değiştirip lisede ön sıralara terfi ettim. Gerçi uzun boylu olmak makbulken bu terfi bir düşüş olarak da yorumlanabilir.

Sabahçılık-öğlencilik ayrımı ise çok sancılıydı. Gün ağarmadan sıcak yataktan uyanıp külotlu çorap ve formamı giymek, sonrasında mutlaka örgülü saçlarıma takılmış beyaz kurdela veya beyaz süslü tokayla ve mide bulantımı zar zor bastırarak servise yetiştirildiğim sabahçılık günleri... En güzeli ise öğlencilikti. En azından günün doğup doğmama arasındaki tekinsizliği yoktu öğlenleyin. Bir öğlencilik gününde uyanamama riski olmamasına karşın servisi kaçırmıştım. Annem aksiyon filmlerini aratmayacak biçimde servisin arkasından koşmuş ve servisi kaçırmış olmayı hazmedemeyip yoldan bir araç çevirmiş -ki bu bir ticari araç değildi- adamlara: “Öndeki aracı takip edin” demişti. Okula gidilmeyen tek gün bile bizim için en klişesinden bir aksiyon filmi sahnesine dönüşüyordu. Vazife büyüktü: Benim de beş senenin sonunda iyi bir okulda okuyup paçayı yırtmam gerekiyordu. Bu uğurda bir gün dahi derslerden geri kalınmamalıydı.

III. Eğitim Sisteminden Şiddet Sistemine: Sınıftaki Hiyerarşik Yapı ve Onun Sâdık Gardiyanları

Derslere gelince, öğretmenimiz çok geçmeden öğrenciler arasında başarı durumlarına göre hiyerarşik bir yapı oluşturmuştu. Buna göre tembellerin, vasatların ve çalışanların sıraları ayrılmıştı. Sınıflar arası, pardon sıralar arası

geçişkenlik ise sınıf mevcudunun fazlalığından ötürü bazen mümkün olmuyordu. Tabii öğretmen de çalışkan öğrencileri belirleyip onlara evinde özel ders vermekte, bu öğrencilerin diğer öğrenciler üzerinde üstünlük kurmalarına müsaade bir abeslik görmemişti. Hâliyle bu durum, öğrenciler arasında da ayrımcılığın hat safhada olduğu bir ortam yaratmıştı. Öğretmenin kurduğu sistemin koruyucusu olarak vazifelendirilmiş, görevine kraldan çok kralcı bir bağla bağlı küçük askercikler oluşmuştu. Genellikle çalışkanlar grubuna mensup bu öğrenciler, ayrıcalıklı konumlarını daha çok ispiyonculukla hatırlatırlardı.

Bir gün öğretmenimiz -sanırım bu her sene başında verilen bir ödevdi- İstiklâl Marşı'nı defterimize yazıp bilinmeyen kelimeleri çıkararak açıklamamızı istemişti. O günlerde evimizde badana yapıldığını hatırlıyorum. Tabii evde badana yapılıyor olması, asla Marş'ı şöyle bir okuyup birkaç bilinmeyen kelimeyi çıkardıktan sonra kalanları bildiğime kendimi ikna etmeme bir bahane olamazdı. Ertesi gün okula gittiğimde bir subay çocuğu olan Hakan, asker tıraşıyla ve sınıf başkanı sıfatıyla başımda dikilmiş ödevimi kontrol ediyordu. Öğretmenin ödev kontrollerinde de çocukları görevlendirmesi, sonrasında “öğrenci kolları” üzerinden daha yaygın ve meşru kılınmış bir sistemle birbirini denetlemeyi olanaklı kılıyordu. Hakan, ödevime baktıktan sonra bilinmeyen kelimelerin azlığını fark edip hemen “Devamı yok mu?” diye sormuştu. Ben de çekinerek “Bu kadar bulabildim” dedim. Bunun üzerine bana Marş'tan Arapça kökenli bir kelime sordu ve elbette cevap veremedim. Beni aşağılayarak öğretmene söylemek üzere defterine adımı yazdı. Arkadaşım tarafından aşağılanmak çok içime oturmuştu. Ne var ki, öğretmen tarafından arkadaşlarının önünde aşağılanmak daha berbat bir histi. Açık kollayan, insanı paranoyaya sevk eden bir sınıfa hapsolmuş çıkamıyorduk. Sürekli denetleyici bir ortam söz konusuydu.

İlkokulun kendine has edebiyat kanonunda biz 1992-1997 öğrencilerini baş sıralarda Gülten Dayıoğlu'nun kitapları -ne hikmetse Dayıoğlu'nun gezi kitapları çok popülerdi- ile *Çocuk Kalbi*, *Şeker Portakalı* gibi kitaplar karşıyordu. Denetlemecilik burada da kitaplara dair ayrıntı sorular sorarak kitabın okunup okunmadığını sınamakla yeni bir boyuta yelken açıyordu. Dayıoğlu'nun gezi kitaplarının neden üstüne basa basa aldırıldığının yanıtını henüz bulamadım.

Gezi demişken serbest çağrışımla bugün epey tuhaf gelen bir okul gezimiz aklıma geldi. Kola fabrikasına düzenlenen bir geziydi bu. Öğretmenimiz geziyi çok ciddiye alarak oraya gittiğinizde fabrika müdürüne çok iyi sorular sormamızı istemiş, hatta en iyi soruları fabrika öncesi sınıfta belirlemeye çalışmıştı. Öne çıkan birkaç öğrencinin sorularının ardından uzun masaların olduğu yemekhaneye gitmiş, kuru pastanın yanında sınırsız kola ve aynı firmaya bağlı başka gazlı içecekleri çocukça bir iştahla tüketmeye koyulmuştuk. Sonrasında okula döndüğümüzde bizi fasikül testler bekliyordu. Fasikül testler dönem başı velilerimiz tarafından belli bir meblağ ödenerek alınmış ve konu bitimi bu testleri çözmemizle sınav maratonunda makul bir puan almamız beklenmişti. Neredeyse çatlayana kadar ölçüsüzce içtiğimiz içecekler teste adapte olmamızın önüne geçiyor, dakika başı “Öğretmenim tualete gidebilir miyim?” nidaları yükseliyordu. Tüm yıldırıcı koşullara karşın testler çözülmüştü.

İlkokuldayken her sınıfta bitlenme sezonu açılırdı. Bit denetleyiciliği de bu safhada kendini gösteriyordu. Öğrencilerin saçlarını hunharca didikleyen öğretmen sırayla bit ilacı alıp almadığımızı soruyordu. Bunu denetlerken de yine “İlacın içindeki tarağın rengi nedir?” gibi kurnazca sorular soruyordu. Çocuklar da bu tarzı benimsemişlerdi. “Madem öyle, söyle bakalım”lı cümlelerin moda olduğu sınıftan bozma bir sorgu odasında gibiydik.

Sınıfta ortam küçük öğrencilerin öğretmenlerini kopyalayarak yaşıtı olan çocuklara zorbaca üstünlük sağlaması ile şekillenmişti. Bir çocuk diğerine öğretmen edası ile cetvelle vurduğunda nasıl bir itki içindedir? Bazen aklım Nazilerin “gestapo” subaylarına gidiyor. Yargılanma süreçlerinde bu subaylar, yaptıkları korkunç işkenceleri açıklarken kendilerini üstlerinin sorumluluğu aldığını belirterek savunuyorlardı. Bir nevi üstlerinin: “Emirlere uyun. Başınıza hiçbir şey gelmeyecek, tüm sorumluluk bizde” cümlesiyle onca korkunç işkence ve cinayeti serinkanlılıkla işlediklerini belirtmiş oluyorlardı. İşte sınıfta da sanki aynı durum var gibiydi. Çocuklar birbirlerini fiziksel şiddetle mahvederken müthiş bir haz duyuyorlardı. Bu hazzın gestapo subayları gibi belli belirsiz bilinçaltından seslenen “Sorumluluk nasılsa öğretmenimizde” düşüncesinden mi, yoksa “Öğretmenimize lâıyk olacağım” idealinden mi kaynaklandığı bilinmez, iki türlü de küçük faşistlerin inşası anlamında ortaya korkunç bir tablo çıkıyordu.

Çocuk dünyasından beklenmeyen bir diğer tuhaflık da birbirlerini öğretmen edasıyla cezalandırmanın yanında sorguya çekmekleriydi. Bir hırsızlık vakasında “Sen mi yaptın?” sorgusu, delil toplama çılgınlığı ile ivme kazanırdı. Bir gün çok moda olan Tombow kalemini kaybeden biri öğretmene durumunu bildirince “Aranızda hırsız var o zaman!” alarmı ile irkilmiştik. Herkes birbirini hırsız ilan etmeye başlamıştı. Öğretmen, her gün bir sınıf nöbetçisini teneffüse çıkmaktan men edip eşyaları kontrol etmekle görevlendirmişti. Bu olay bir kişinin hırsız ilan edilip dışlanması ile son bulmuştu. Hırsız ilan edilen kız yapmadığına ikna edememiş, çok rencide olmuştu. Neticede bir günah keçisi bulmak elzemdi.

Öğretmenimiz yeri geldiğinde saç çeken, tokat atan, tekme atan, cetvel-kalem-kitap-defter nevinden kırtasiye ürünleriyle şiddet uygulamaktan keyif alan Tarantino filmi kahramanı nevinden bir kadındı. Bu hâliyle çok büyük korku uyandırmakla birlikte tarafınca onaylanmak zor olduğundan saygı duyulması bir kimlik inşa etmişti. Öğretmenin şiddeti ile birlikte ikinci dereceden korkulan şey yukarıda sözünü ettiğim dışlanma hikâyesidir. Bu küçük komünden dışlanmak hayatınızın sıfırlanması demektir. Bir gün Can Dündar’ın o yıllar çok meşhur olan “Sarı Zeybek” belgeseli izlenecekti. Biçare devlet okulunda asla karşılaşılmayan video ve televizyon, belgesel için özel olarak sınıfa getirilmişti. Belgesel başladı. Bizler pür dikkat izlemeye koyulduk. Belgeselin sonlarına doğru çocuklar feryat figan ağlayarak kızlar ve erkekler tuvaletine koşmaya başladılar. Bense bir türlü ağlayamıyordum. Belgeseldeki anlatım ve müzikler etkileyiciydi ama ağlayamıyordum. Belki tuvalete gidersem ağlayabileceğimi düşündüm. Sonra lavabonun başında durup kafamı kaldırıp aynadan çocukları izledim. Her biri zar zor buldukları Selpak mendillerle gözleri şiş, ne yaptığını bilmez ordan oraya koşuyordu. Birden çok garip bir anın içinde olduğumu fark edip gülmeye başla-

dım. Gülmemi bastırmaya çalıştıkça daha çok gülüyordum. Sonunda güldüğümü fark ettiler, “Atamıza nasıl gülersin! Seni öğretmene şikâyet edeceğim!” demeye başlayanlar oldu. “Hayır ondan değil...” deyip gülmeye devam ettim. Bu, belki de hatırlayabildiğim ilk yabancılaşma anımdır. Sınıfa dönemedim. Herkes dağılana değin şikâyet edilmeyeceğimi umarak tuvalette bekledim. Herkes çıktıktan sonra çantamı alıp çıktım. Tek tesellim o günün Cuma olmasıydı. Hafta sonu durumum unutulur, aforoz edilmekten kurtulurdum nasılsa.

Öğretmenimiz ise gün be gün işkence yöntemlerini geliştiriyor, özgüvenimizde açtığı gedikleri tamir edilmez bir boyuta taşıyordu. Çarpım tablosunda yanlış yapan, ödevini yapmayan ya da eksik yapan, tahtaya soru çözmeye kaldırıldığında hata yapan öğrenciler kesin biçimde cezasız bırakılmıyordu. Öğretmen kusurlu bulduklarını tahtaya kaldırır, iki elimize cetvelle çok sert biçimde vururdu. Bir keresinde plastik cetvel kırılmıştı. Oturan öğrencilerden biri hemen kendi cetvelini uzatıp “Bununla devam edebilirsiniz” demişti. İçim acımişti. Otoriteye yaranmak veya onu yaşatmak hayatın her safhasında, belki de bilhassa çocukken mümkün. Bazen de öğretmen cetvelle vururken daha çok acı vermesi için tüm parmaklarımızı yukarı doğru üçgen biçimde birleştirmemizi isterdi. Tırnak uçlarımızdan itibaren korkunç bir sinir acısıyla kıvranırdık. Bir kere bile elinin titrediğini görmemiştım. Yaptığından müthiş bir haz alıyor gibiydi. Belki o da kendisine öğretileni uygulayan üst düzey bir emir eriydi. “Çocuğun psikoloji bozulmasın” diye diye bu noktaya gelmiştik ve velilerin çoğu okulda olanları bilmelerine rağmen öğretmen denilene ses etmiyor, hatta Okul Aile Birliği üzerinden onu hediyelere boğuyorlardı.

Çocukluğumun çoğu zamanı okula ağır kitaplar taşıyarak park hasreti ile geçti. Otomobil sayısına bağlı olarak semtlerdeki kaldırımlar birer otoparka dönüşmüş, hatta kimi apartmanların bahçeleri yok edilmiş, otoparka dönüştürülmüştü. Bense yeşil oyun alanına hasret, kambur bir apartman çocuğu olmuştım. Günler can sıkıntısıyla eve tıklararak geçiyordu. Ödev yükünün fazlalığı bir yere kımıldamayı da zorlaştırıyordu. Bir Pazar günü matematik ödevi ile uğraşıyordum. Öğretmenimiz cevap anahtarına bakan öğrencileri feci benzettiğinden hepimiz arkadan bakıp sorunun cevabını yazmanın yeterli olmadığını, deftere nakşedilmiş adam akıllı bir işlem beklendiğini biliyorduk. Bir soruya geldiğimde ne yapmam gerektiğini bilemedim. Arkadan sorunun cevabına baktım. Yanılmıyorsam 38’di. Sonra soruya döndüm ve sorudaki sayılarla dört işlem yoluyla nasıl 38’e ulaşabileceğimi düşünüp deftere bu işlem sırasını not ettim. Ertesi gün okula gittiğimde öğretmen ödevlerimizi kontrol etmeye başladı. Sıra bana geldiğinde bilhassa çalışanlar zümresine dönüp “Çocuklar neden siz şu soruyu cevaplamadınız?” dedi. İşgüzar çalışan, “Öğretmeniiiiiiiiim öğretmediniz ki!!!!!!” dedi. Öğretmen de beni gösterip “O, nasıl yapmış?” dedi. Çalışkan, “Arkadan bakmıştır o, öğretmenim” dedi. Bense bir şey diyemeyip içe kapandım. Bu diyalogun ardından öğretmen bana bir jest yapıp -jest olarak görme iyi niyetliliğini gösteriyorum- konuyu anlattı ve sonrasında bu konuda başka bir soru sorup benim soruyu tahtada çözmemi istedi. Benim kafadan atma yöntemim, o an başlı başına bir matematik konusuna dönüşüverdi. Defterime yeni sorunun

cevabını çözdüm. Bir hırsızmışım ve az sonra rezil edilecekmişim gibi bir suçlulukla tahtaya çağrıldığımda korkudan dondum. Konuyla ilgisi olmayan yuvarlak bir kesiri ağır çekimde çizmeye başladım. Aklımı yitirecek gibiydim. Sanki hiçbir uzvum işlemiyordu. Bu geçici felç yüksek bir sesle bölündü: “Yürü git! Bir b.k yapacağın yok! İki saattir tahtada oyalanıyorsun! Yalancı pislik senil!”. Sonrasında kolumdan tutup beni sarsarak sıralara doğru itmişti. Üç kişilik sırada ortada otuyordum. Öğretmen yaramaz çocuklarla uysalları birlikte oturarak üzüm üzüme baka baka kararır fantazisini gerçekleştiriyordu. Solumda dört mevsim sümüklü gezen yaramaz Burak, sağımda ise yine bizim sınıfta ikizi olan Gülşah otuyordu. Öğretmen soruyu tahtaya çözdü. Çocuklarsa içlerindeki adalet duygusuyla “Öğretmenim, Duygu defterine çözmüştü. Vallahi! Yemin ederiz!” dediler. Öğretmen ise “Madem öyle tahtada da çözseydi” dedi. Çocukların söylediklerinden sonra hakkımda verilen kararı duyar duymaz büsbütün harap olan sinirlerim saatlerce ağlamamla ancak yatıştı. Sıradan başımı kaldıramadım. Saçımızı çekip parmağımızı büken Burak dahi defalarca “Üzülme” dedi bana. Bu anımı, Kemalettin Tuğcu romanı sahnesine dönüştürmemek için elimden geleni yapsam da en objektif anlatımın bu olduğunu belirtmek gereksinimi duyuyorum. Gündelik hayatta akıl almaz zorbalıklarda bulunmayı iş edinmiş insanlar için şu tamlamayı kullanırım: “Zoraki Kötü”. Hâlâ içimden “Bu denli rencide etmeye ne gerek vardı?” diye soruyorum.

Facebook yayınlaşmaya başladığında çoğu kişi gibi ben de ilkökul arkadaşlarımı bulmaya başladım. Bir grup arkadaş faşist ilkökul öğretmenimizin eziyetlerine doymamış olsa gerek, öğretmenle buluşma tertip etme niyetiyle bir etkinlik açmıştı. İlkokul öğretmenini bulup onunla buluşan yetişkinlerin toplantı fotoğraflarını sitede paylaşma furıyası, bizimkileri de etkilemiş ve özendirmişti. “Dostlar alışverişte görsün”e inanma istekleri, “Sayenizde öğretmenim” duygusuna susamışlık gözlerini kör etmiş olmalıydı. Belki de bu kadını gerçekten seviyorlardı. Zaman içinde öz saygımı bulduğumdan olsa gerek bu toplantıya gitmedim. Gidenleri ise hiçbir zaman anlayamayacağım.

IV. Eğitilmeye Devam...

İlkokulda yaşadıklarımın ardından sonra ailemin isabetli kararı ile Milli Eğitim Vakfı’nın İstanbul şubesinde ortaokul ve liseyi okudum. Burada devlete bağlı özel dediğimiz bir düzen mevcuttu. Bu evrede eğitilirken ilkokuldaki gibi örselenmedim. Sadece birkaç kötü anım var. Örneğin bir hocanın ödevimi benim yaptığımı inanmaması gibi. Bu da eğitilme tarihinde çok klişe bir hikâye olduğundan pek ayrıntıya girmeyeceğim. Bir de arkadaşımın bahçenin sessiz bir köşesinde sandviç yerken müdür yardımcısının çıkagelip “Siz burada başka şeyler mi yapıyorsunuz? Sigara mı içiyorsunuz?” dediğinde gayriihtiyari “Saçmalamayın hocam, hiç olur mu?” demem ve bunun üstüne “Sen hocana nasıl ‘Saçmalama’ dersin!” ile biten hafif bir tokat yeme anım var.

Öğretmenin konumunu hatırlatayım derken öğrenciyi haksız yere yerden yere vurduğuna dair bir anım da üniversite yıllarına ait. Ankara’ya yeni gelmiş bir

lisans birinci sınıf öğrencisi iken, bugün hatırı sayılır bir profesör tarafından seksist bir kelime ile arkadaşlarımın önünde fena hâlde rencide edilmişim. Bu zat-ı kerim, her zaman olduğu gibi yine dersi “geyik ortamı” dediğimiz bir rahatlıkla işliyordu. Anlattığı anılar ve işlediği az buçuk konudan sonra ön sıralarda oturan iki kız öğrenciyle muhabbete koyulmuştu. Amfideki öğrenciler de kendi aralarında özerk muhabbetlere dalmıştı. Hafif bir uğultu ve arada gelen kahkaha sesleri ile dersin bitimi bekleniyordu. Bendeniz de arkadaşlarımla müstakil bir geyik muhabbet yürütmekteydim ki birden hoca “Sen! Gözüm sana takılıyor!” dedi. O an bakışlarını üstümde hissettim, ama anlam veremedim zira onca kişiden farklı bir şey yapmıyordum. Gözüyle beni mimleyip sınıfın içinde sadece bana hitap ettiğini göstererek “Ne diye gülüp duruyorsun? Fingirdek!” dedi. O anda saniyeler içinde aklımdan pek çok düşünce geçti: Sınıfı terk etmek, “Neden ben?” demek, hocanın bana takması, dersten kalmak, okulu bırakmak, İstanbul’a dönmek, sınava yeniden hazırlanmak, “Ne hakla?” diye sormak, müthiş bir tirad atıp sınıfı terk etmek, hocanın bu tirad üzerine şiddetin dozunu arttırması, daha büyük rezillik çıkması. En son aklımdan geçen “İnsanlar bana bakıyor!”du. Evet, insanlar bana bakıyordu ve ben hem başkası adına utanmaktan hem de bağırılan, hakaret işiten kişi olmaktan ötürü çok utanıyordum. Bunun bir de üniversitede olması müthiş bir hayal kırıklığıydı. İlkokuldaki kaderimi artık bir yetişkin olmama karşın kıramamıştım. Yaşadığım ülkede hakkını ararken rencide edilmek, dövülmek, top yekun şiddete maruz kalmak asıl üniversitelinin durumunda kanıksatılmıştı. Kimi hocalar öğrencilerin okula satır, sopa sokmasına ön ayak oluyor, yetiştirdikleri faşist zihinleri her yönden korumaya alıyordu. Bana da bir başıma kabullenmek düşmüştü. O günden sonra derse hep siyah kıyafetle gittim. Yok olmuşaasına not tuttum.

Şaşırtıcı biçimde okul fobimi besleyen tüm ürkek çocukluk anılarıma rağmen bugün doktora yaparken buldum kendimi. Bu noktada kendine paye çıkaran hocalarıma teşekkürü borç bilmiyorum. Bugün edebiyat alanında kendime bir şeyler katma peşindeysem bu edebiyat hocalarımın ya da ilkokuldaki okuma alışkanlığının eseri değildir. Hatta üniversiteye, yükseköğretime kadar benim ve arkadaşlarımın üzerinde sürekli yıldırıcı bir eğitim politikası uygulandığından travmatik etkileri silmede hiçbir sözün tazminat olmayacağını da vurgulamak istiyorum. Ödevlerimizi, görüşlerimizi hep öğretmenlerin isteklerine göre ifade ettik. En nesnel olduğunu ifade eden yerlerde dahi *Kuran* kursu ezberciliği etkindi. Hocaların istediklerine uyduğu ölçüde iyi notlar aldık, bu ölçüde sınıf içinde itibarımız arttı ve dışlanmadık. Bugün eğitim hayatımda geldiğim noktayı bir başarı kriteri addedip verdiği eğitimle egosunu cıalamak isteyen otoriter sese, ancak dayanıklılığımı sınıdığı için ve bu ülkede yaşamada bir oryantasyon programı vazifesi gördüğü için teşekkür edebilirim.

Yaralı bir benlikten şiddetle eğitmeye meyilli tüm öğretmen/hocalara son sözüm: Bir haksızlığa uğradığımda sesimi güç bela çıkarıyorsam bu sizlerin eseri. Kutlu olsun! Ve elbette kendi yapamadıklarına aktör arayan siz veliler... Çocuğunuz eğitim kışlasında şehit düştüğünde “Vatan Sağ Olsun”diyorsanız bir zahmet psikolojiden söz etmeyiniz.